

А. Омаров

доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна Академія управління персоналом

О. І. Дацій

доктор економічних наук,
завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи
Міжрегіональна Академія управління персоналом

І. В. Сервецький

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри національної безпеки
Міжрегіональна Академія управління персоналом

ЗОВНІШНІ ТА ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Особлива увага в дослідженні приділяється системному аналізу екологічної безпеки з точки зору єдиної соціо-екосистеми в співвідношенні таких понять, як «людство – середовище – проживання». Розкрито інституційно-організаційний механізм державного управління у сфері екологічної безпеки держави; здійснено оцінювання зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на екологічну безпеку з точки зору глобалізаційних викликів сучасності. Окреслено рівні загроз національній безпеці України в екологічній, а також здійснено обґрунтування механізмів державного управління екологічною безпекою України.

Мета роботи. Метою роботи є визначення та аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на екологічну безпеку держави в умовах глобалізації.

Методологія. Доведено, що екологічна безпека виступає як заперечення екологічної загрози, що знаходить свій прояв у локальних, регіональних і глобальних масштабах, таких як екологічні стихії, соціальні кризи та техногенні катастрофи. Забезпечення екологічної безпеки – основний спосіб вирішення екологічних проблем, який гарантує громадянам України розвиток і проживання у безпеці. Рівень національної безпеки, що склався і складається в Україні в майбутньому, визначається насамперед рівнем системи управління державою. Тому одним із стратегічно важливих підходів до природно-техногенної безпеки України має бути утворення ефективної системи державно-управлінських механізмів забезпечення безпеки людини, природи та суспільства.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні чинників впливу на екологічну безпеку та практичних пропозицій з удосконалення механізмів державного управління екологічною безпекою в цілісному вигляді на основних ієрархічних рівнях глобальної соціо-екосистеми «людство – природа – середовище проживання», а також формування та реалізації політики екологічної безпеки як частини національної політики безпеки.

Висновки. Визначено, що проблеми реалізації принципів державної екологічної політики в Україні пов'язано перш за все з недосконалістю законодавчих і нормативно-правових актів, неузгодженістю дій органів влади та суб'єктів господарювання, безвідповідальністю, відсутністю достатнього фінансування, неконкретністю стратегічних рекомендацій і планів дій щодо формування заходів, спрямованих на їх вирішення. Вирішення зазначених проблем потребує формування реалізації державної екологічної політики України в умовах глобалізації.

Аналіз наявної системи державного управління екологічною безпекою дозволив дійти висновку, що гармонійна самоорганізація людства потребує вчасного та цілеспрямованого регулювання глобальної соціо-екосистемної системи на основі синергетичної методології, розвитку наукового знання, опанування еволюційних процесів та застосування технологіч-

ного знання на практиці. Доведено, що екологічна безпека є ключовим фактором впливу на соціальний та економічний розвиток, тому має бути пріоритетним напрямком державної політики України.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України є формування нового екологічного мислення. У цьому контексті необхідно розробити й ввести навчальні курси у загальноосвітніх школах щодо збереження навколишнього середовища, а у закладах вищої освіти – з екологічного підприємництва. Крім того, при державних і місцевих органах влади, що опікуються питаннями екології, необхідно створити координаційні ради й комітети з розвитку екологічного підприємництва, які мають підготувати пропозиції щодо підтримки та заохочення екологічного підприємництва та збереження довкілля, створити потужні стимули для населення з впровадження розроблених вітчизняними вченими технологічних інновацій, перспективних із точки зору екології та економіки.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, національна безпека, екологічна безпека, глобальне управління екологічною безпекою, системна політика щодо навколишнього середовища.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації задають нові параметри екологічного розвитку сучасних держав, по-новому визначають проблеми забезпечення екологічної безпеки через мінливий характер викликів і загроз, з якими стикається людство. Водночас несприятливий стан навколишнього середовища та необхідність забезпечення екологічної безпеки вимагають ужиття адекватних заходів правового, організаційного та іншого характеру.

Проблеми екологічної безпеки набули в Україні надзвичайної гостроти, і наразі для їх вирішення стає необхідною розробка наукових засад екологічної безпеки країни та державно-управлінських механізмів її реалізації. У свою чергу, реалізація державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки має передбачати визначення пріоритетних цілей і стратегії дій органів державної влади щодо їх досягнення. Екологічна безпека є складовою національної безпеки, що забезпечує захист життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави в цілому від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенними чи природними чинниками стосовно навколишнього середовища. Техногенні аварії на японській станції «Фукусіма» та на українській Чорнобильській АЕС є підтвердженням того факту, що екологічні чинники можуть впливати на державну безпеку на рівні економічних і науково-технічних факторів. Натомість розробка державної політики забезпечення екологічної безпеки є реальним засобом вирішення й попередження екологічних і техногенних проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти забезпечення національної безпеки розглядали у своїх роботах А. Васильєв, В. Мамонова, Р. Науменко, О. Радченко.

Значний внесок у розробку проблеми забезпечення екологічної безпеки зробили О. Крюков, Б. Танго, А. Шмаль. В Україні питання екологічної політики держави вивчали І. Бістрякова, Ю. Бут, О. Дацій, Є. Карташов, Я. Радиш та інші дослідники. Проте ступінь дослідження проблеми державного управління екологічною безпекою держави наразі залишається недостатньо розкритою, праці з цієї проблематики розрізнені, методологічно необ'єднані, у них відсутня єдина цілісна наукова державно-управлінська теорія.

Мета роботи. Метою роботи є визначення та аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на екологічну безпеку держави в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Питання екологічної безпеки стають в Україні надзвичайно актуальними, оскільки вони є складовою загальної системи національної безпеки та визначають стан захищеності особи, суспільства й держави від несприятливого екологічного впливу, зумовленого природними й антропогенними чинниками. Останнім часом спостерігається підвищення рівня екологічної небезпеки для здоров'я та життя людини у різних регіонах нашої держави внаслідок техногенної діяльності, небезпечних природних процесів і воєнного конфлікту на сході України. Для держави забезпечення екологічної безпеки є серйозним стратегічним завданням, яке охоплює вирішення низки питань – політичних, економічних, соціальних, воєнних тощо. У сучасних умовах важливо своєчасно визначити загрози в цій сфері та запропонувати шляхи їх подолання.

Науковці визнають безпосередній вплив навколишнього середовища на безпеку держави. Часто екологічну безпеку пов'язують із безпекою конкретної людини, а не тільки цілої

країни, тому вона вимагає врахування інтересів населення.

Екологічна безпека є ключовим фактором впливу на соціальний та економічний розвиток, тому вона має бути пріоритетним напрямком державної політики України.

Д. Ветвицький відносить до основних чинників впливу на здійснення державної екологічної політики в Україні правові, програмні та інституційні механізми, науково-освітні механізми, фінансово-економічні механізми, моніторинг стану довкілля та екологічний контроль. Одним із найважливіших чинників, що впливають на здоров'я населення поряд із соціально-економічними й політичними, є урбанізоване навколишнє середовище [1; 2]. Найбільше змінює природне середовище зростання промислового виробництва. Так, забруднення повітря стало головним проблемним фактором, який змусив міжнародну спільноту об'єднатися для вирішення екологічних проблем. Щорічно в атмосферу викидається 145,5 млн тонн двоокису сірки, 50 млн тонн окисів азоту, 50 млн тонн вуглеводневих сполук і 250 млн тонн аерозолів у країнах зі значною індустріальною складовою у виробництві. Лише внаслідок експлуатації двигунів внутрішнього згорання щорічно в атмосферу Землі викидається 10–15 млрд тонн двоокису вуглецю. Водночас забруднення довкілля викликає прискорення процесів зносу механізмів та обладнання, машин і транспортних засобів, що завдає шкоди навколишньому середовищу. Щорічні збитки, заподіяні нерухомості внаслідок забруднення довкілля, складають у США – 24 дол., Канаді – 49 дол., Великобританії – 14 дол. на душу населення. У країнах ЄС щорічні збитки, що завдаються лісовому фонду кислотними дощами, становлять 0,2 млрд, матеріалам і спорудам – 2,7 млрд дол., а втрати в рибному господарстві становлять 0,03 млрд дол. [3, с. 106, 107]. Тобто, забруднення атмосфери завдає школи не лише живим організмам та людству, а й економіці.

Перехід до концепції сталого розвитку висуває нові вимоги до екологічної безпеки, яка в умовах світової глобалізації (зокрема економічного простору) й інтернаціоналізації екологічних проблем стає головним фактором глобальної безпеки, бо загострення екологічної ситуації відбувається в усьому світі, і це вимагає ефективної політики, вжиття дієвих заходів щодо її покращення.

Загроза екологічної катастрофи актуалізує питання перспектив розвитку людства в кон-

тексті глобалізаційних тенденцій та переходу світового співтовариства до сталого розвитку. Сучасна індустріальна цивілізація протистоїть екологічній системі планети Земля, оскільки в ній панують погляди, які спонукають до підкорення й експлуатації природи задля власної користі з руйнуванням екосистеми Землі. Людство, щоб вижити, має відмовитися від принципу експансії та визнати принцип самоорганізації на засадах сталого розвитку задля збереження довкілля [4]. Щоб охорона довкілля стала головним організаційним принципом, необхідно досягти загальної згоди. Першим кроком у цьому напрямі був «Саміт Землі» в Ріо-де-Жанейро 1992 р. Гармонійна самоорганізація людства потребує вчасного й цілеспрямованого регулювання глобальної соціо-екологічної системи на основі синергетичної методології, розвитку наукового знання, опанування еволюційних процесів та застосування технологічного знання на практиці. Людство зараз живе в період, коли суспільство як система перебуває в нестабільному стані, спричиненому процесами біфуркації.

Термін «біфуркація» є ключовим у синергетиці, він характеризує фундаментальну особливість поведінки складної системи у критичному стані. Біфуркація (від лат. *bifurcus* – роздвоєння) – зміна якісної поведінки динамічної системи за малої зміни її параметрів. Біфуркація відбувається тоді, коли система втрачає стабільність. Наслідок – виникнення неочікуваних нелінійних процесів, які зумовлюють зміну системи та викликають її еволюційний розвиток чи загибель. Принцип самоорганізації та збалансованості розвитку не лише не заперечує, але й передбачає можливі біфуркації. Стабільна рівновага – це застій і регрес будь-якої системи, зокрема й суспільства. Біфуркація, або точка біфуркації – точка т. з. фазового перетворення, максимально хаотичний стан системи, в якому починають виникати нові центри її організації. Деякі із них стають новими атракторами системи. Ці атрактори визначають різноманітні можливі варіанти подальшого стабільного – протилежного біфуркації – стану системи, тобто такого стану, до якого система за певних умов може еволюціонувати (за певних значень головних, керуючих параметрів). Кожний атрактор – це свого роду центр тяжіння всіх хоча б умовно можливих траєкторій руху системи до стану її динамічної стійкості.

У розвитку суспільства (а також і науки екології) роль атракторів зазвичай відіграють нові

ідеї, які стають спільними й об'єднують людей у нову спільноту з новою метою, ідеалами тощо. Безпосередньо в точці біфуркації можуть реалізуватись різні траєкторії подальшого розвитку системи, тобто стає можливим вибір різних атракторів, але якщо система отримує (чи обирає) якийсь конкретний із них, вона обов'язково еволюціонує до сталого стану, заданого цим атрактором, після чого до сфокусованої ним мети прямують усі траєкторії еволюції системи.

Формування нового порядку функціонування та розвитку соціо-економічної підсистеми покликане вирішити основні суперечності (конфлікти) у відносинах між людиною на навколишнім природним середовищем. Еко-інноваційна стратегія полягає в такому. Невпинне зростання попиту на екологічно чисті продукти, товари, технології й енергію забезпечує зростання сектора еко-інновацій, який за темпами розвитку випереджає сектор ІКТ. Еко-інновації сприяють сталому розвитку та забезпечують екологічну безпеку.

Стратегії еко-інновацій як процес створення й використання екологічно орієнтованих нововведень можуть розроблятися згідно з переліком і класифікацією об'єктів еко-інновацій. До таких належать:

- технологічні (процесні) інновації: розроблення, створення та впровадження ощадних технологічних процесів на засадах парадигм промислової екології, замкнених виробничих циклів і каскадних технологій використання ресурсів, а також довкільних технологій;

- технічні інновації – розроблення й використання ресурсозберігаючої, багатофункціональної та ремонтпридатної техніки, використання якої створює мінімальні навантаження на довкілля;

- продуктові інновації – розроблення й виробництво дружніх для довкілля товарів і послуг (еко-інноваційними вважають вироби та послуги, які зменшують вплив на довкілля впродовж усього життєвого циклу);

- маркетингові інновації – освоєння нового джерела постачання екологічно безпечних сировини й напівфабрикатів і маркетинг інновацій;

- упровадження нових організаційних форм та управлінських структур як застосування нових методів у практиці бізнесу й організації робочого простору або в зовнішніх зв'язках організацій, а також навчання та перепідготовки персоналу;

- регулятивні інновації – формування системи альтернативних інструментів, механізмів

та інституцій регулювання, стимулювання й дестимулювання діяльності економічних агентів відповідно до принципів сталого розвитку;

- освітні й інформаційні інновації – формування проактивного мислення всіх учасників процесу природокористування через інститути формальної, неформальної та інформальної освіти для сталого розвитку, інформування та нові знання.

Залежно від масштабів еко-інновації поділяють на глобальні, національні, регіональні, секторальні та локальні. Характер поширення екоінновацій та їх проникнення в різні види економічної діяльності дає підстави для розмежування точкових і дифузних еко-інновацій. За роллю інновацій у здійсненні бізнес-діяльності та їх важливістю для подальшої діяльності розрізняють стратегічні (проривні), системні й тактичні (приростні) інновації. Позиціонування еко-інновацій за цими типологічними ознаками сприятиме кращому розумінню природи досліджуваного феномену, а отже його менеджменту та маркетингу, а також забезпеченню екологічної безпеки.

Перехід від національно-індустріального суспільства до глобального високотехнологічного супроводжується поглибленням нестабільності, найістотнішим виявом якої є глобальна екологічна криза. Техногенна цивілізація, попри загрози глобальному довкіллю, виправдовує непомірну експансію природи задля людства. Технологічні успіхи в підкоренні природи сприяють утвердженню науково-технологічного світогляду. Тому цілком закономірною є думка більшої частини, що інновації у сфері технології (ядерна енергетика, гена інженерія тощо) – запорука вирішення соціально-економічних та екологічних проблем. Реальне ж вирішення проблем полягає у переосмисленні відносин між техногенною цивілізацією та Землею. Це стане можливим за умови переоцінки ставлення до Землі й до інноваційних технологій. На початку третього тисячоліття суспільство стоїть на порозі нової революції.

Метою розробки технологічних екологічних стратегій є модернізація української економіки в галузі високотехнологічних ринків екологічних товарів і послуг на основі координації зусиль науки, держави, бізнесу та споживачів з упровадження екологічно ефективних і енергозберігаючих українських технологій, вирішення накопичених екологічних проблем, а також забезпечення екологічної безпеки.

Ключовими напрямками розробки стратегій технологічного екологічного розвитку є такі:

- екологічно чисті технології виробництва;
- технології екологічно безпечного поводження з відходами, включно з ліквідацією накопичених екологічних збитків;
- технології та системи моніторингу, оцінювання та прогнозування стану навколишнього середовища, надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, наслідків зміни клімату, включно з інноваційними засобами інструментального контролю забруднення;
- технології раціонального природокористування, забезпечення екологічної безпеки та нових екологічних стандартів життя людини;
- розвиток ринку екологічних послуг.

Міжнародна екологічна стратегія має такі особливості. Концепція національної стратегії екологічної політики вимагає врахування сучасних міжнародних принципів співіснування людства та довкілля, вироблених на основі світового досвіду, перспектив і суперечностей імплементації екологічної політики урядами світових держав та міжнародними організаціям, а також сучасних тенденцій подолання екологічних загроз. В умовах глобалізації економічного простору питання екологічної безпеки набувають геополітичного характеру, впливаючи на процеси ухвалення політичних рішень на світовому рівні.

Міжнародна екологічна безпека безпосередньо пов'язується з необхідністю підтримки на міжнародному рівні глобального природно-ресурсного потенціалу й необхідної якості навколишнього середовища.

Стратегія екологічної модернізації полягає в такому. Екологічна модернізація – це зміна екологічної політики держави, результатом якої має стати підвищення якості життя й економічної ефективності, забезпечення «зеленого зростання» економіки й енергетики, збереження та відновлення природного середовища. Рушійною силою еко-модернізаційних процесів може виступити громадянське суспільство. Нова екологічна парадигма значно відрізняється від домінуючих нині в суспільстві. Екологічна модернізація – трансформація індустріального суспільства на підставі принципів екологічної етики й за допомогою розвитку високих технологій – може бути визначена як супер індустріалізація, що супроводжується якісним і вибірко-вим економічним зростанням (зростанням, що враховує дефіцит ресурсів), переорієнтацією

технологій на відновлення екологічної рівноваги, технологічним подоланням негативних наслідків технологій (створення промислових екосистем) і формуванням технологічного суспільства, що стійко розвивається.

В Україні еко-модернізацією зазвичай називають будь-яке оновлення виробництва, політики або управління. Водночас існують практично всі складові еко-модернізаційного процесу: екологічна політика, екологічний рух, екологічні конфлікти й ризики та технологічне оновлення виробництва. Розрізняють три типи модернізації:

1) ендогенну, яка здійснювалася і здійснюється країнами, спираючись на власні сили (Європа, США та ін.);

2) екзогенну, здійснювану на основі запозичень за відсутності власних можливостей;

3) ендогенно-екзогенну, здійснювану країнами як спираючись на власні сили, так і на основі запозичень.

Екологічна модернізація має два аспекти:

1) забезпечення навколишнього природного середовища, сприятливого для здоров'я людини як біологічного організму (це відповідає широко поширеному нині терміну *environmental health*); 2) підтримку здоров'я самого природного середовища, тобто видів живих істот, що є її складовими (це відповідає терміну *health of environment*). Цілком очевидно, що між сприятливим середовищем і здоров'ям нації фактично можна поставити знак рівності [5].

У цей час в Україні екологічна модернізація не може здійснюватися у великих масштабах, тому що наша держава орієнтується на політику економічного зростання, а не на політику стійкого розвитку.

Близькою до екологічної модернізації є ідея сталого розвитку, яка пропонує досягнення балансу економічної й екологічної систем і визначає можливості майбутнього економічного розвитку.

Головною метою екологічної безпеки у стратегіях еколого-орієнтованого розвитку є досягнення т. з. сталого розвитку зі створенням сприятливого для проживання середовища та комфортних умов для життєдіяльності й відтворення населення, забезпечення охорони природних ресурсів і біорозмаїття та профілактика техногенних аварій і катастроф. Для досягнення поставленої мети потрібне комплексне, системне й цілеспрямоване вирішення таких завдань:

1) у сфері забезпечення екологічної безпеки в регіоні, на урбанізованих територіях:

– удосконалення всіх інструментів реалізації екологічної політики (адміністративно-управлінських, законодавчих, освітньо-просвітницьких, технічних, технологічних тощо);

– зменшення й доведення до безпечного рівня техногенного навантаження на людину та навколишнє середовище на територіях (у зонах) з особливо несприятливою екологічною обстановкою;

– створення й ефективне функціонування системи управління екологічною безпекою й охороною навколишнього середовища;

– задоволення потреб населення в питній воді та якісних продуктах харчування за рахунок місцевих ресурсів;

– забезпечення підтримки якості рекреаційних об'єктів, безпечного збору, перевезення, зберігання, переробки й утилізації побутових і промислових відходів;

– створення системи попередження й захисту населення в разі аварійних і надзвичайних екологічних ситуацій (природних, антропогенних);

– поетапна екологізація виробництва, впровадження екологічно безпечних технологій;

2) у сфері охорони навколишнього природного середовища та відновлення природних комплексів:

– створення систем моніторингу навколишнього середовища й здоров'я населення в розрізі муніципального утворення з урахуванням суміжних територій і транскордонного перенесення забруднень;

– розробка з урахуванням суміжних територій системи управління якістю навколишнього природного середовища;

– забезпечення ощадливого використання природних ресурсів, зокрема перехід до енерго- та ресурсозбереження, досягнення стабільності екосистем;

– реабілітація забруднених територій, збереження й відновлення лісів, парків, скверів і зелених насаджень, а також їх різноманітності [6].

Близько 40 % конфліктів на планеті є пов'язаними з боротьбою за ресурси (російська агресія проти України також викликана ресурсним фактором, оскільки Росія не здатна розвиватися на інтенсивній інноваційній основі). На цей момент можна виділити основні виклики, що стоять перед економіками країн та глобаль-

ною економікою в цілому в умовах глобальної нестабільності та загострення проблем ресурсного забезпечення:

– створення нових технологій, матеріалів і відповідної науково-теоретичної бази;

– поступовий перехід до роботи на нанорівні;

– підвищення ефективності використання ресурсів;

– ультрадешеве виробництво товарів та послуг;

– підвищення уваги до екологізації розвитку людства й питань забезпечення глобального стійкого розвитку та ін.

До першочергових завдань ресурсної революції XXI ст. належать такі:

– заміна матеріалів (дорогих або дефіцитних на менш дефіцитні та дешеві й високопродуктивні);

– оптимізація систем (інтегрування програмного забезпечення в ланцюги створення вартості ресурсомістких галузей із метою раціонального використання ресурсів);

– віртуалізація (переміщення процесів із фізичного світу у віртуальний);

– циркуляція (пошук цінності в продуктах після їх первинного цільового використання);

– ліквідація відходів (ефективна утилізація, підвищення ефективності утилізації за рахунок переконструювання продуктів і послуг).

Україні сьогодні потрібне підвищувати прозорість діяльності органів влади у сфері охорони навколишнього середовища. Зокрема, необхідно систематично інформувати населення через засоби масової інформації про діяльність органів влади у сфері охорони навколишнього природного середовища й забезпечити участь громадськості в процесі ухвалення рішень стосовно довкілля та здійснення державної екологічної політики України. У зв'язку з цим постає питання підвищення ролі місцевих громад, адже активна життєва позиція людей, відповідальність за судьбу свого будинку, району чи міста, добровільна участь у вирішенні питань місцевого значення – важлива сходинка в процесі становлення громадянського суспільства, розвиток якого, у свою чергу, є однією з важливих умов соціальної стабільності українського суспільства в цілому [7, с. 71].

Глобальний характер загроз екологічній безпеці вимагає узгодження законодавчих актів України з міжнародними актами й діями та вироблення концепції стійкого енергетичного майбутнього, враховуючи міжнародні угоди. В умо-

вах глобальних викликів стратегія державної екологічної політики України слід спрямувати на перехід від моделі, орієнтованої на ліквідацію наслідків екологічних порушень, до моделі, що ґрунтується на покращенні його стану завдяки впровадженню нових енергозберігаючих технологій.

Важливою складовою частиною державної екологічної політики є фінансування програм і заходів та здійснення моніторингу й оцінювання. Важливою умовою для сталого екологічного розвитку України є поява нових фінансово-економічних важелів реалізації державної екологічної політики –. Серед них: державна підтримка у створенні екологічних банків, створення Екологічного фонду, впровадження екологічного страхування, реалізація екологічних програм, екологічного акцизного збору, податкових пільг тощо [1, с. 114]. Недоліком чинної правової бази є її декларативний характер. Якщо нормативний акт на практиці не діє, виникає загроза, що екологічний чинник, який характеризується цим документом, не підлягає контролю. Це сприяє зниженню рівня екологічної безпеки. Більшість підприємств у своїй діяльності віддає перевагу нарощуванню прибутку. У такій ситуації формується екологічна небезпека, що ґрунтується на пріоритеті економічних інтересів над екологічними. Організаційно-управлінські чинники теж впливають на екологічну небезпеку.

Тож, головною метою управління щодо екологічної безпеки є гармонізація соціального, економічного й екологічного аспектів, тобто забезпечення стану сталого розвитку. Однак нині ми можемо констатувати неефективність роботи системи управління. Зокрема, важливим елементом цієї системи є контроль. Відсутність належного контролю не дозволяє ефективно здійснювати моніторинг та оцінювання фактів і явищ.

Отже, нині пріоритетними є такі екологічні напрями розвитку країн, як перехід до економіки відновлюваних джерел енергії, впровадження ресурсощадних технологій та екологічно чистих виробництв, а також інвестиції в розвиток «зеленої» інфраструктури та вторинне використання ресурсів. Доведено, що в умовах гео економічних зрушень державна екологічна політика має спрямовуватися на впровадження новітніх технологій щодо енергозбереження, забезпечення населення якісною питною водою та продуктами харчування, а також захисту лісових насаджень, сільськогосподарських

угідь, флори й фауни. Необхідно позбутися споживацького ставлення людини до навколишнього середовища.

Питання екологічного ризику потребують досліджень, оскільки в умовах економічної кризи країни зменшують витрати на охорону довкілля. В Україні все ще залишаються занедбаними землі, забруднені гірничими підприємствами, а відходи й викиди гірничо-збагачувальних і металургійних заводів продовжують надходити у довкілля. Висока конкурентоспроможність металургійної та хімічної галузей промисловості обмежує розвиток інших видів діяльності. Як наслідок суттєво стримується розвиток національної економіки та виникають загрози національній безпеці України.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що до головних світових загроз ХХІ ст. у сфері екології належать деградація природного середовища, посилення боротьби за природні ресурси та продовольство між окремими державами й міждержавними союзами. Головними складовими державної системи екологічної безпеки України мають бути організація, управління та контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, планування й координація комплексних програм охорони довкілля та раціонального природокористування, контроль за дотриманням єдиної державної політики, що гарантує надійність і стійке функціонування загальносуспільних об'єктів безпеки, ліквідація екологічних наслідків промислових аварій, природних катастроф і стихійних лих та запобігання їм, оцінювання стану екологічної безпеки на всій території і в окремих адміністративно-територіальних утвореннях України та прогнозування динаміки екологічної безпеки.

Висновки. Визначено, що проблеми реалізації принципів державної екологічної політики в Україні пов'язано перш за все з недосконалістю законодавчих і нормативно-правових актів, незгодженістю дій органів влади та суб'єктів господарювання, безвідповідальністю, відсутністю достатнього фінансування, неконкретністю стратегічних рекомендацій і планів дій щодо формування заходів, спрямованих на їх вирішення. Вирішення зазначених проблем потребує формування реалізації державної екологічної політики України в умовах глобалізації.

Аналіз наявної системи державного управління екологічною безпекою дозволив дійти висновку, що гармонійна самоорганізація люд-

ства потребує вчасного та цілеспрямованого регулювання глобальної соціо-екологічної системи на основі синергетичної методології, розвитку наукового знання, опанування еволюційних процесів та застосування технологічного знання на практиці. Доведено, що екологічна безпека є ключовим фактором впливу на соціальний та економічний розвиток, тому має бути пріоритетним напрямком державної політики України.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України є формування нового екологічного мислення. У цьому контексті необхідно розробити й ввести навчальні курси у загальноосвітніх школах щодо збереження навколишнього середовища, а у закладах вищої освіти – з екологічного підприємництва. Крім того, при державних і місцевих органах влади, що опікуються питаннями екології, необхідно створити координаційні ради й комітети з розвитку екологічного підприємництва, які мають підготувати пропозиції щодо підтримки та заохочення екологічного підприємництва та збереження довкілля, створити потужні стимули для населення з впровадження розроблених вітчизняними вченими технологічних інновацій, перспективних із точки зору екології та економіки.

Список використаної літератури:

1. Ветвицький Д. О. Напрями та пріоритети розвитку державної екологічної політики України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Д. О. Ветвицький // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2013. – Вип. 1. – С. 108–121. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrzd_2013_1_11 (дата звернення: 24.05.18).
2. Ветвицький Д. О. Розвиток державної екологічної політики України в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Д. О. Ветвицький ; Акад. муніцип. упр. – Київ, 2010. – 20 с.
3. Борейко В. Екологічні загрози для нинішнього покоління та шляхи їх подолання / Володимир Борейко // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 4 (80). – С. 105–108.
4. Екологічна і природно-техногенна безпека України в регіональному вимірі : [монографія] / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко, Г. О. Обиход та ін. ; за наук. ред. д-ра наук, проф., акад. НААН України М. А. Хвесика. – Київ : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2014. – 340 с.
5. Борисюк С. Л. Напрямки зниження негативних наслідків імовірної глобальної зміни клімату на території України [Електронний ресурс] / С. Л. Борисюк // Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. – 2013. – № 1. – С. 17–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvsd_2013_1_5 (дата звернення: 24.05.18).
6. Борисюк С. Л. Організація системи комплексного моніторингу глобальних кліматичних змін та розробка методик ранжування загроз від глобальних кліматичних змін за їх пріоритетністю [Електронний ресурс] / С. Л. Борисюк // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. – 2012. – Вип. 4. – С. 245–248. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2012_4_52
7. Романчікова Є. Глобалізація, довкілля та екологічна політика [Електронний ресурс] / Є. Романчікова // Економічний часопис XXI. – 2013. – № 5/6 (1). – С. 11–14. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_5-6\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_5-6(1)_4)
8. 1. Омаров А. Е. Механізми формування та реалізація державної політики екологічної безпеки України. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – «Державне управління в сфері державної безпеки та охорони громадського порядку», Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2019. – 421с.

Omarov A., Datsii O. I., Servetsky I. V. External and internal factors of influence on the environmental security of the state in the conditions of globalization

Particular attention in the study is paid to the systematic analysis of environmental safety in terms of a single socio-ecosystem in relation to such concepts as "humanity - environment - habitat." The institutional and organizational mechanism of public administration in the field of environmental security of the state is revealed; an assessment of external and internal factors influencing environmental security in terms of globalization challenges of today. The levels of threats to Ukraine's national environmental security are outlined, and the mechanisms of state management of Ukraine's environmental security are substantiated.

The purpose of the work. The aim of the work is to identify and analyze external and internal factors influencing the environmental security of the state in the context of globalization.

Methodology. It has been proven that environmental security acts as a denial of the environmental threat, which finds its manifestation on a local, regional and global scale, such as environmental disasters, social crises and man-made disasters. Ensuring environmental safety is the main way to solve environmental problems, which guarantees the citizens of Ukraine development and living in safety. The level of national security that has developed and will develop in Ukraine in the future is determined primarily by the level of government. Therefore, one of the strategically important approaches to natural and man-made security of Ukraine should be the creation of an effective system of public administration mechanisms to ensure the security of man, nature and society.

Scientific novelty is to substantiate the factors influencing environmental security and practical proposals for improving the mechanisms of state management of environmental security in its entirety at the main hierarchical levels of the global socio-ecosystem "humanity - nature - habitat", as well as the formation and implementation of environmental security policy as part of national policy security.

Conclusions. It is determined that the problems of implementation of the principles of state environmental policy in Ukraine are primarily related to the imperfection of laws and regulations, inconsistencies in the actions of authorities and businesses, irresponsibility, lack of sufficient funding, vagueness of strategic recommendations and action plans measures aimed at solving them. The solution of these problems requires the formation of the implementation of state environmental policy of Ukraine in the context of globalization.

Analysis of the current system of environmental safety management led to the conclusion that the harmonious self-organization of mankind requires timely and purposeful regulation of the global socio-ecological system based on synergetic methodology, development of scientific knowledge, mastery of evolutionary processes and application of technological knowledge in practice. It is proved that environmental security is a key factor influencing social and economic development, so it should be a priority of Ukraine's state policy.

One of the priority areas of Ukraine's state policy is the formation of new environmental thinking. In this context, it is necessary to develop and introduce training courses in secondary schools on environmental protection, and in higher education institutions - on environmental entrepreneurship. In addition, coordination bodies and committees for the development of environmental entrepreneurship should be established at state and local authorities in charge of environmental issues, which should prepare proposals to support and encourage environmental entrepreneurship and environmental protection, create strong incentives for the population to implement developed by domestic scientists. technological innovations promising in terms of ecology and economy.

Key words: public administration, public administration mechanisms, national security, environmental security, global environmental security management, systemic environmental policy.